

Portus

Bloeiende haven van het antieke Rome

Via Portus, het oude Romeinse havencomplex aangelegd door keizer Claudius en uitgebreid onder Trajanus, werden graan, wijn, olie en vele andere goederen naar Rome vervoerd. Nu is het een archeologisch park waar cultuur en natuur met elkaar verweven zijn en dat langzaam weer ontsloten wordt voor het publiek.

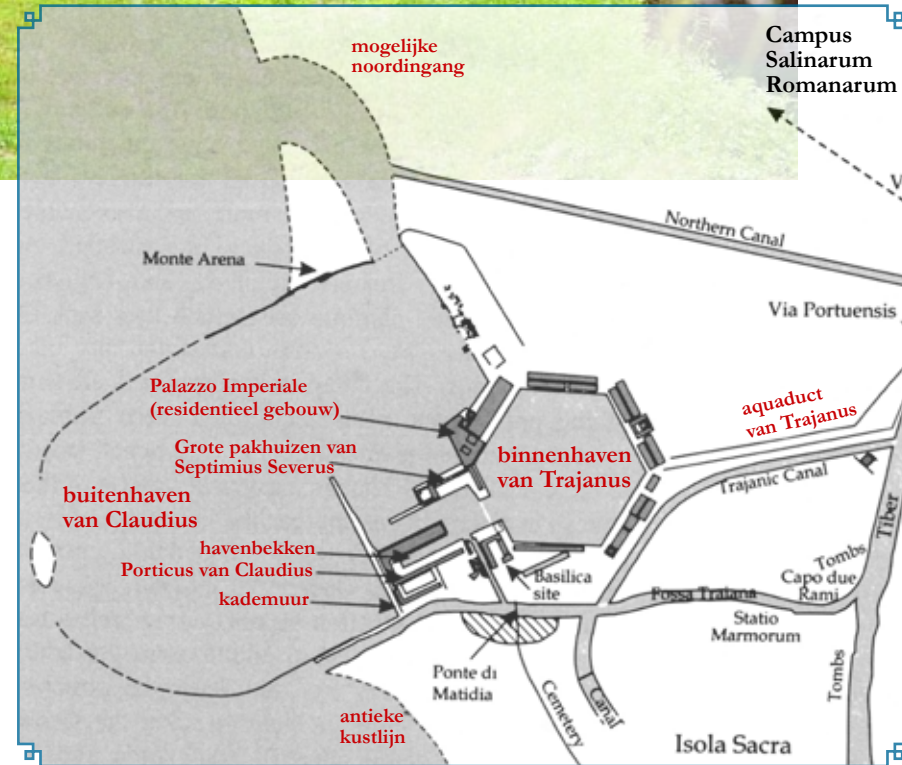
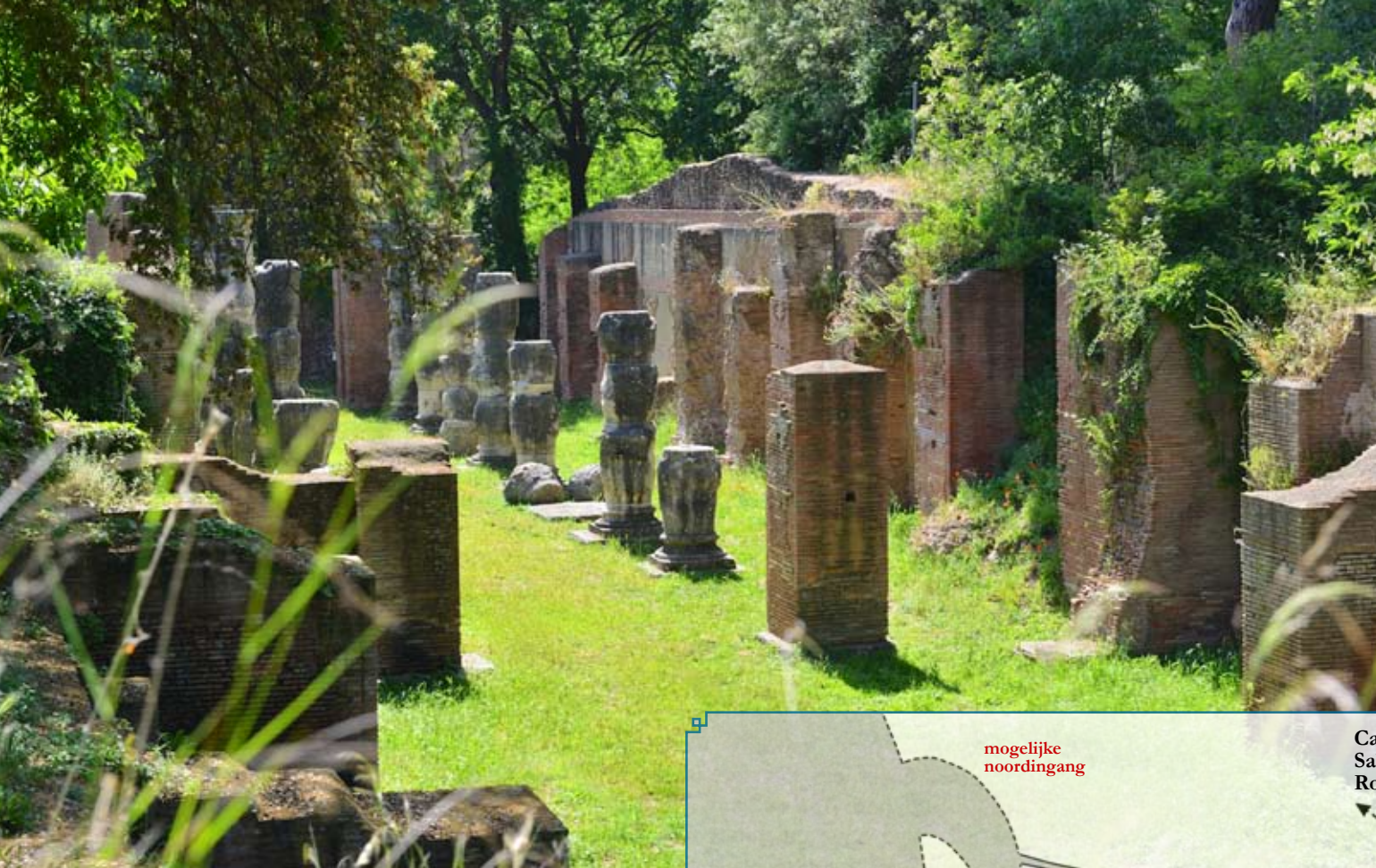
TEKST ANDREA VREEDE | FOTOGRAFIE CHRIS WARDE-JONES

Het antieke Romeinse havencomplex Portus bezoeken was tot voor kort geen sinecure. De openingstijden waren ingewikkeld

en er was geen gids om de bezoekers van uitleg te voorzien. Maar sinds dit voorjaar is daar verandering in gekomen. Dankzij de samenwerking tussen ondernemers en overheid zijn de opgravingen in eerste instantie voor de Italiaanse scholen opengesteld. In de zomervakantie is een speciale regeling getroffen zodat ook buitenlandse bezoekers deze magische plek kunnen betreden. De eerste verrassing komt al vlak na de ingang van de opgravingen. Er doemen lage bakstenen muren op die op het eerste gezicht weinig indruk maken. Totdat het kwartje valt en je beseft dat dit de kademuren van de haven van Claudius zijn en dat je zelf staat op de plek waar ooit de Middellandse Zee tegen die kade klotste. Tegenwoordig ligt de kustlijn vier kilometer verderop, als gevolg van een eeuwenlang proces van verzanding en afzettingen veroorzaakt door de Tiber.

Een nieuwe haven

Het was keizer Claudius die inzag dat Ostia, de oude haven van Rome bij de monding van de Tiber, niet langer aan de behoeftes van de zich steeds verder uitbreidende stad kon voldoen. Vanaf de 1ste eeuw voor Christus was de bevolking van Rome in rap tempo gegroeid. Tijdens de burgeroorlogen in de roerige slotfase van de republiek waren veel kleine boeren hun land kwijtgeraakt en hadden ze een veilig heenkomen gezocht in de stad. Onder Augustus, aan het begin van de keizertijd, telde Rome al een miljoen inwoners, onder wie meer dan 300.000 zogeheten proletariërs, die door de staat gevoed (en rustig gehouden) moesten worden. De Romeinse overheid deelde gratis graan uit en voerde een streng prijsbeleid, zodat particuliere handelaars de graanprijzen niet zouden opdrijven. Daarvoor waren perma- >

nent enorme voorraden graan nodig die de kleine rivierhaven van Ostia niet kon verwerken. Andere havens, zoals die van Puteoli (het huidige Pozzuoli bij Napels), waren wel groot genoeg, maar lagen veel te ver van Rome.

In 42 na Christus begon Claudius met de nieuwe haven, drie kilometer ten noorden van Ostia. Het was een groot project, met twee armen die in zee staken en zo een groot bassin vormden waarin de schepen konden aanmeren. Tussen de punten van de armen liet men een vrachtschip zinken om een kunstmatig eilandje te creëren. Daarop verrees de vuurtoren, naar het voorbeeld van de beroemde Pharos van Alexandrië, een van de zeven wonderen van de antieke wereld.

Uitbreiding

Maar de haven van Claudius bleek niet bestand tegen de vele stormen en kreeg ook snel te maken met verzanding. Vandaar dat nog geen vijftig jaar later Trajanus (98-117) opdracht gaf tot een uitbreiding, volgens de historische bronnen door zijn huisarchitect Apollodorus van Damascus. Die maakte van Claudius' bassin een buitenhaven en liet een zes-

hoekige binnenhaven graven van 32 hectare, waar vermoedelijk tweehonderd grote schepen konden aanmeren. Via twee kanalen werd de haven verbonden met de Tiber, zodat de goederen per trekschuit tegen de stroom in naar Rome konden worden vervoerd. Daar werden ze gelost en opgeslagen in pakhuizen, in een wijk die tegenwoordig Testaccio heet en waar een enorme schervenberg nog herinnert aan de vele amforen die hier ter plekke werden stukgeslagen.

Deze pagina: door de natuur overwoekerde resten van een havengebouw; een kaartje van Portus. Rechterpagina, met de klok mee: pakhuizen uit de tijd van Trajanus; de 'darsena', havenbekken van Trajanus; pakhuizen met vochtwerende muurbekleding; Casale Torlonia, het landhuis van de Torlonia's. Pagina 56: de zeshoekige binnenhaven van Trajanus.

Ostia werd een groot administratief centrum waar reders en kooplieden hun kantoren hadden, terwijl Portus, Latijn voor 'haven', met Alexandrië kon wedijveren om de titel van grootste zeehaven van de antieke wereld. De haven zou tot in de 6de eeuw in gebruik blijven, terwijl het gelijknamige stadje langzaam uitgroeide tot een belangrijk bisdom.

Ruïnes & natuur

Na de kademuuren loopt de bezoekersroute langs een porticus van keizer Claudius en resten van enorme pakhuizen uit de tijd van Trajanus en Septimius Severus. Het valt op hoe groots alles moet zijn geweest.

Duidelijk met de bedoeling om indruk te maken op de vreemdeling die de haven van Roma Caput Mundi aandeed...

Daar waar het gekrioeld moet hebben van slaven, sjouwers en havenarbeiders heerst nu een vredige rust. Ooit was Portus de spil van een bloeiende internationale handel. Van metaalertsen uit Duitsland en Spanje tot stoffen uit China, kruiden uit India, olijfolie uit Libië, hout uit Engeland, wijn uit Griekenland en, uiteraard, graan uit Egypte. Ook ontbraken exotische dieren niet, die vanuit Afrika en Azië werden aangevoerd om de massa's te vermaken in het Colosseum. Bij gratis brood >

Vanuit Afrika werden exotische dieren aangevoerd om de massa's te vermaken in het Colosseum

Ooit waren de pakhuizen wel drie verdiepingen hoog, nu zijn het ruïnes in een weelderige natuur

PRAKTISCHE INFORMATIE

De ingang van het archeologisch park bevindt zich aan de Via Portuense 2360, Fiumicino. Dankzij de Fondazione Benetton is het mogelijk om per e-mail een Engelstalige rondleiding te reserveren via:

ssba-rm.museodellenavi@beniculturali.it.

Voor meer informatie over het project in Portus, zie:

www.navigareilterritorio.it/en.

hoorden immers ook gratis spelen. Toen waren de pakhuizen wel drie verdiepingen hoog. Nu zijn het ruïnes in een weelderige natuur. Want Portus is behalve een archeologisch park ook een uniek natuurreservaat. Na eeuwen van verval en moerasvorming besloot prins Giovanni Torlonia in 1924 het gebied droog te leggen en er een boerenbedrijf te beginnen. Tussen de antieke muren verzezen platanen, pijnbomen, cipressen en eucalyptusbomen. In het rechthoekige havenbekken tussen de buiten- en de binnenhaven groeit nu een bos van waterriet. Een nazaat van de prins, hertog Sforza Cesarini, is nog altijd eigenaar van de zeshoekige binnenhaven van Trajanus. Reden waarom de bezoeker dit enorme meer alleen vanaf een uitzichtpunt achter het oude landhuis van de Torlonia's kan bekijken. Een wat wonderlijke situatie die pas zal veranderen als de hertog er eindelijk in zal toestemmen om zijn bezit open te stellen voor iedereen.

Nieuwe uitdaging

Precies daar ligt de uitdaging van de stichting die nu probeert om deze mix van uitbundige natuur en antieke ruïnes permanent te ontsluiten voor het publiek. Het gaat om de Fondazione

Benetton Studi Ricerche, een cultureel-landschappelijke stichting die in de jaren tachtig door Luciano Benetton is opgericht. Tegenwoordig hebben de Benettons het accent van hun activiteiten verlegd van kleding naar investeringen in de infrastructuur. Zo beheren ze de restaurants langs de Italiaanse snelwegen en de vliegvelden van Rome, waaronder dat van Fiumicino, dat op een steenworp afstand is gelegen van Portus.

'We zijn hier bezig met een belangrijk experiment', zegt Marco Tamaro, directeur van de stichting. 'We proberen het vliegveld Fiumicino, het ministerie van Cultuur en de hertog samen om de tafel te krijgen om zo te komen tot de ontwikkeling van een volwaardig archeologisch natuurpark dat gewoon iedere dag open is. Maar dat is geen simpele klus.'

Dit jaar is de eerste stap gezet. Met een project voor de scholen is de Fondazione Benetton erin geslaagd om Portus dit voorjaar open te krijgen. Dat project wordt hopelijk in september voortgezet. Maar gelukkig blijft Portus ook in de zomervakantie toegankelijk. Per e-mail kan een bezoek met een Engelstalige gids worden gereserveerd, aldus de Stichting. Een prima initiatief en een kleine moeite om mensen kennis te laten maken met deze unieke en betoverende plek. ♦